

A 30 éves üzemanyag-szolgálat

Ettig Antal ezredes

Mélyen elgondolkodtató érzés felelősséggel megvonni egy olyan dinamikusan fejlődő szolgálat, mint az üzemanyag-szolgálat három évtizedes történetének, fejlődésének mérlegét. Nem könnyű, de megtisztelő feladat még akkor is, ha e három évtized keresztmetszetét csak jellegzetes epizódokban, fejlődési szakaszok teljesség nélküli ábrázolásában van lehetőségünk bemutatni. Az üzemanyag-szolgálat kialakulása, fejlődése a Magyar Néphadsereg hadtápszolgálata általános fejlesztésünk keretein belül ment végbe. A fejlődést már a korai kialakulástól meghatározta, egyszersmind követelményként állította a szolgálat elé az MN általános fejlődése, ezen belül is elsősorban a haditechnikai eszközök korszerűsödése, a gép- és harcjárművek – repülőgépek, rakéták mind nagyobb száma, tömeges rendszerbe állítása. E három évtized során néphadseregünk fejlődése mindenkor függött népgazdaságunk általános fejlődésétől, annak anyagi, technikai lehetőségeitől, ugyanakkor lépést kellett tartania a kor színvonalának megfelelő követelményekkel, meg kellett mindenkor felcni a szövetségi kötelezettségekből rá háruló követelményeknek is. A lehetőségek és követelmények optimális összhangjának megfelelően, a fentebb körvonalazottakból adódóan az üzemanyag-szolgálat fejlődése is folyamatosan, több ütemben ment végbe.

A fejlődés ütemei mereven nem választhatók el, összefüggnek az MN általános fejlődésével, a csapatok változó életével. Ezért az ütemek átfedtek egymást, biztosítva a zavar- és zökkenőmentes tevékenységet. A szolgálat fejlesztésünk alapcélkitűzései is ezért minden fejlesztési ütemben a csapatok harckészültségi színvonalának állandó növelését, a folyamatos kiképzést, az élet- és munkakörülmények javítását szolgálták.

Az üzemanyag-szolgálat már fentebb említett kialakulásától napjainkig tartó három évtizedes története alapvetően négy egymást átfedő fejlődési ütemre osztható. A fejlődési ütemek is időben elhatárolhatók, szakaszolharók, amint az az egyes időszakok tartalmából lényegében ki is tűnik.

Az *első ütem* három időszakból tevődött össze, mely időben is elhatárolható (1949–1950, 1950–1953, majd 1953–1956). Az első időszakban szervezet-szerű és egységes üzemanyag-szolgálatról nem beszélhetünk, de a hadsereg akkori szervezete még ezt nem is igényelte. (Túlnyomórészt fogatolt eszközökkel rendelkezünk.)

Ennek megfelelően a viszonylag kevés harcjármű (főként harckocsi, rohamlöveg, valamint gépjármű és munkagép) üzemanyag-ellátását a Gépkocsi és

Üzemanyag Csoportfőnökség végezte, funkcionálisan a hadtápszolgálat keretében. A csapatoknál akkor a hadtáp alárendeltségébe szervezett gépkocsi tiszt hatáskörébe tartozott az üzemanyag-ellátás is. Az ellátásra jellemző, hogy sem természetbeni, sem jegyre történő biztosítás nem volt. Az üzemanyag beszerzése a Gazdasági Hivatal gép- és harcjárművekre meghatározott forint keretéből történt mindaddig, amíg az üzemanyag „OT mérleges”, kontingentált termék nem lett. Ezt követően valósul meg központi ellátással a közvetlen jegybiztosítás a csapatok felé. A hajtó- és kenőanyagok eltérő minőségi előírásait a viszonylag kisszámú harci technika (harckocsi, rohamlőveg, repülő) üzemeltetésének szabályai határozták meg. Ezt akkor részben a hazai ipar, részben import útján lehetett biztosítani, szigorú minőségi előírások és minőségellenőrzés megvalósításával. A hazai ipar kevés volt a honvédségi előírásoknak megfelelően – túlnyomórészt osztrák nyersolajból – a szükséges termékek előállítására. Egyéb üzemanyagféleségeket a kereskedelemben forgalmazott anyagokkal ki lehetett elégíteni, ugyanis a gépjárműállomány vegyes típusokból tevődött össze, egyes részegységek kivételével alacsony műszaki és technikai követelményekkel.

Ebben az időszakban a hadtápszolgálat egységes szervezetű üzemanyag-szolgálat nem rendelkezett, az üzemanyag-ellátást a gépkocsi szakszemélyzet – ún. gépkocsi anyaggonozó tiszt, gépkocsi szertiszt, gépkocsi vonattiszt – látta el.

Az üzemanyag technikai eszközök úgy színvonal, mint mennyiség tekintetében alacsony szintűek voltak. A szolgálat mindössze egy nagyobb központi raktárral, a Zách utcában, ugyanott egy iparvágány-hálózattal, 1 db 100 m³-es és 1 db 25 m³-es tartállyal, néhány barakk-raktárral és néhány darab vasúti tartályvagonnal rendelkezett. A második időszakban (1950–1953) került sor az MN első komolyabb technikai fejlesztésére (inkább gépesítetttségére), amely már szükségessé tette a Gépkocsi és Üzemanyag Csoportfőnökségen a profilizált üzemanyag-szolgálat létrehozását. Eredményeként megalakult az üzemanyag osztály, melynek vezetője egyben a Csoportfőnök üzemanyag helyettese is volt. Az üzemanyag osztály viszonylag kis létszámmal működött, (5–7 fő) közvetlenként létre lett hozva a „központi üzemanyag laboratórium”.

Az osztály elsődleges feladata volt az egységes üzemanyag-szolgálat megszervezése a szárazföldi és vízi járművek, különböző gépegységek üzemanyag ellátására. A repülőgépek üzemanyag-ellátását az OLP repülő-műszaki szolgálata végezte az ÖREMŰZ-ök útján. A központi szervezet kialakítása után került sor a csapat üzemanyag-szolgálat létrehozására. A hadtest, hadosztály, dandár, ezred, önálló zászlóalj viszonylatban a gépjármű szolgálatvezető (gépkocsi tiszt) alárendeltségébe lett szervezve az üzemanyag tiszt, beosztva hozzá üzemanyag tiszt-helyettes és raktáros katona. Voltaképpen ez a szervezet képezte alapját az egységes, később önálló sodó üzemanyag-szolgálatnak.

Az MN erőteljes gépesítése követelményként állította a szolgálat elé az ellátás rendszerének fejlesztését olyan irányban, amely biztosítja a harckészültség, kiképzés és egyéb feladatok végrehajtását egyaránt.

Ismert, hogy ezen időszak célkitűzéseit alapvetően befolyásolta a változó nemzetközi helyzet, a népgazdaság irányítási rendszere, a normatív központi ellátás, a minőség és az egyes anyagféleségek szempontjából a fokozódó követelménytámogatás.

A hazai ipar által gyártott anyagok minőségi paraméterei meghatározásánál már mindinkább a honvédelmi követelmények lettek az irányadók, ezért lehetőség nyílt a hajtó- és kenőanyagok központi üzemanyagjegy-ellátás megvalósítá-

sára. Ugyanakkor a harckocsi, rohamlöveg, lánctalpas járművek ellátása változatlanul természetben, hazai és mindinkább import anyagból központilag került biztosításra.

Megkezdődött az üzemanyag technikai eszközök gyors ütemű fejlesztése, a csapatok folyamatos feltöltése. Ez annál is inkább szükséges volt, mivel a csapatok csak elenyésző mértékben rendelkeztek beépített, vagy mobil eszközökkel. Elsődlegesen az MZ készletek megalakítására, a kiképzési szükségletek folyamatos biztosítására kellett törekedni. E célok érdekében egyrészt egyes népgazdasági üzemanyagraktárak átvételével létre lett hozva a központi raktárak szervezete, másrészt HM beruházás keretében megkezdődött az üzemanyag objektumok fejlesztése. Folytatódott az üzemanyagok és üzemanyag technikai eszközök extenzív fejlesztése, részben a létrehozott – bár kezdetleges – saját bázison, túlnyomórészt népgazdasági kutató intézetek útján, de most már minden esetben a szolgálat követelményei alapján. Az előny ebből kettős volt, mert a kifejlesztett anyagokat és eszközöket többségben a népgazdaság is átvette, az érdekek találtakoztak és a mozgósítási anyagi készletek viszonylagos nagyságrendben rendelkezésre állhattak.

A már kifejlesztett új üzemanyagok és technikai eszközök birtokában kezdet vette a csapat üzemanyagraktárak kialakítása is. A szolgálat személyi állománya ugyanakkor még nélkülözte az üzemanyag szakképzettséget, mivel szakképzés sem tiszti, sem tiszthelyettesi vonatkozásban még nem folyt. A beosztások többségét gépkocsi szakképzettségű tisztek, riszthelyettesek töltötték be.

A harmadik időszak (1953–1956) célkitűzése az üzemanyag-szolgálat megszilárdítása, szervezeti téren az önálló, egységes szolgálat megvalósítása volt. Műszaki-technikai vonatkozásban az üzem- és kenőanyagok minőségének fokozása, új üzemanyagok kikísérletezése és gyártása – az új, változó technika előírásainak megfelelően –, az üzemanyag technikai eszközök további korszerűsítése, a központi raktárak fejlesztése.

Szervezeti vonatkozásban az időszak végéig új szervezés került jóváhagyásra, melynek alapján a szolgálat kivált a Gépkocsi traktor és üzemanyag csoportfőnökségből, önálló osztállyá alakult.

Meg kell jegyezni, hogy az önálló osztállyá szerveződéssel egy időben elő lett irányozva és elvileg jóváhagyva rövid távon az önálló üzemanyag csoportfőnökségi szervezés, melynek létrejöttét már az ellenforradalom nem tette lehetővé.

A fejlődés *második üteme* – 1957–1961-ig, viszonylag rövid, de annál tartalmasabb időszakot ölel fel. Ebben az időszakban válik szervezeti téren a szolgálat a Hadtápfőnök közvetlen alárendeltségében önállóvá. A konszolidáció időszakában a csapatoknál is megszilárdul a szolgálat, az ellátás terén teljessé válik a természetbeni biztosítás. Ez elsődlegesen azért is vált szükségessé, mivel a hadsereg gyors technikai fejlődése soha nem tapasztalt magas minőségi követelményeket állított a szolgálat elé, amelyre a hazai ipar egyrészt nem volt felkészülve, másrészt csak külön szigorú rendelkezések után volt hajlandó az előírt minőséget biztosítani. Ilyen körülmények között az import anyag mennyisége megnövekedett, ezért a központi raktárakat és a csapatokat is alkalmassá kellett tenni a nagy tömegű anyagok fogadására. Megkezdődött tehát a tárolóter fejlesztése, az ehhez szükséges és alkalmas korszerű üzemanyag technikai kiszolgáló eszközök tömeges beszerzése. Egyidejűleg a MÁFKI bevonásával – a technika támasztotta minőségi követelményeknek megfelelően, új kenőanyagot kellett kifejleszteni. A harc-

készültség biztosítására a szolgálat megkezdte az „MZ” készletek kialakítását és a csapatok egyidejű feltöltését magasabb javadalmazásokkal.

A *harmadik ütem* – 1961–1968-ig – jellemzője a hadsereg technikai eszközeinek nagymérvű fejlesztése, egyes fegyvernemek teljes átfegyverzése, a rakéta-technika megjelenése, így – ennek megfelelően a hadtápon belül, az üzemanyag-szolgálat is az intenzív fejlesztés periódusába lép. Ebben a periódusban a szolgálat átvette és megszervezte valamennyi fegyvernemhez, szolgálatiág-főnökséghez tartozó harci technika és gépegység, fegyverzet folyékony hajtó-, kenő- és egyéb üzemanyag ellátását, úgy légi, földi, vízi mint a különleges eszközökre egyaránt. Ehhez lett alakítva a szolgálat szervezete HM, seregestest és csapat viszonylatban. A harci és gépi technika nagyarányú minőségi és mennyiségi változása megkövetelte a szolgálattól úgy a hajtó- és kenő-, mint a technikai eszközök gyorsabb ütemű korszerűsítését, az MN változó szervezeti struktúrája viszont a tábori szervezetek kialakítását, (tábori raktárak, „M” szervezetek, laboratórium stb.) és ezek korszerű tábori eszközökkel való feltöltését. Elsőrendű feladatként az üzemanyag-szállító eszközök korszerűsítése jelentkezett. (Cs-346-D üzemanyag-töltőgépkocsi megjelenése, tömeges rendszerbe állítása.) Lchetőség nyílt a központi raktárak tároló kapacitásának bizonyos mérvű növelésére. A hosszú távra tisztázott és terszerű műszaki fejlesztés elsősorban az új egységes motorolaj és hajtóműolaj, valamint kenőzsír kutatása és megvalósítása irányában folyt. Intenzívebbé vált – voltaképpen ekkor jött létre – a baráti országokkal való együttműködés, melynek keretein belül kidolgozásra került az üzemanyag egységes nómenklatúra, az egyes államokban szabványosított és használatos üzemanyagok csereszabatossága. Ez utóbbihoz sorolt a MÁFKI-val közösen kidolgozott egységes motor- és hajtóműolaj témája is.

A fejlesztési ütem végre a szolgálat tevékenysége egységes, működése megalapozottabb lett. A seregestestek, magasabbegységek, csapatok gazdálkodása a biztosított kereteken belül önállóbbá vált.

A káderrálmány szakmai továbbképzése és a szervezett főiskolai szaktisztképzés megkezdése lehetővé tette a szaktisztai utánpótlás folyamatosságát.

A *negyedik ütem* – 1968–1980-ig – tevékenységét, így az üzemanyag-szolgálat továbbfejlesztését is alapvetően meghatározta az MSZMP Politikai Bizottsága 1968. október 20-i döntése, a tíz évre szóló hadseregfejlesztési irányelvek és elgondolás. A tízéves időszakra tervezett diszlokációs változások, az átfegyverzés, a változó harc-készültségi követelmények mind-mind egyenként is jelentősen hatottak a szolgálatra.

Meghatározták a továbbfejlesztést az új gazdaságirányítási rendszer bevezetésének hatásai is. Így a gazdálkodás rendszere és a szolgálat szervezeteinek további alakítása is azt célozta, hogy a seregestestek és a csapatok nagyobb önállósággal folytathassák gazdálkodásukat. Ennek érdekében megszerzésre került az „üzemanyag áruforgalmi osztály”. Az üzemanyag műszaki fejlesztése során az évtized kezdetén befejeződött az EM-12 és az EHM-13 olajok kialakítása és rendszeresítése. Ezekben az években a gyártás fejlesztésének ütemében az MN csapatai fokozatosan feltöltésre kerültek új üzemanyagokkal és fejlettebb technikai eszközökkel.

A hadtápszolgálat általános fejlesztése szükségessé tette az üzemanyag-szolgálat további szervezeti korszerűsítését, amelynek jelentős állomása volt a közép-irányító szervezetek integrált központjainak megszervezése és létrehozása. Ennek keretében alakul meg az „Üzemanyag Ellátó Központ”, hivatva összefogni és

irányítani a központ hadtápban eddig direkt irányítású üzemanyagraktárat, az áruforgalmi osztályt, központi laboratóriumot. Ugyanakkor, a minisztériumi szintű feladatok profiltisztítása keretében, jó néhány, eddig központilag szervezett és végzett tevékenység a központ hatáskörébe került. (Pl. ellátás, ellenőrzés, kiképzés stb.). A szolgálat előtt álló feladatok jobb végrehajtását eredményezte, hogy az Üzemanyag Ellátó Központ megfelelő jogkör birtokában, tevékenységével tehermentesítette a felső vezetést, operatívabbá vált a központ raktárak minden oldalú tevékenységének irányítása és a csapatok ellátása.

Az üzemanyag-szolgálat is, mint a hadtápszolgálat, más szakágai, ebben az időszakban jelentős változásokat élt át. Az alaprendeltetés, a csapatok ellátása üzemanyaggal és üzemanyag-technikai eszközökkel, változatlan maradt, de az ellátói munka mennyiségileg és minőségileg átalakult.

A technikai eszközök gyors fejlődése, a PSZH-k és más nagyfogyasztású harcjárművek rendszerbe állítása nagymértékben kihatással van az üzemanyag-ellátásra, fokozza a mennyiségi és minőségi követelményeket. Ez megnövekedett feladatokat jelent az üzemanyag-szolgálat személyi állományának valamennyi tagozatban és vezetési szinten.

A központi raktárak szakanyagforgalma mintegy 60–80%-kal nőtt, olyan új szakanyagok kerültek a rendszerbe, amelyek gondosabb kezelést, különleges tárolást, anyagmozgatást követelnek a minőségmegóvás és a felhasználhatóság érdekében. Annak érdekében, hogy a központi üzemanyagraktárak a megnövekedett feladatoknak eleget tegyenek, hosszútávú munka- és üzem szervezési terv végrehajtása kezdődött meg.

Fontos követelményként jelentkezett a tömeges üzemanyag-kiadás és a járművek csoportos feltöltése. Ehhez a csapatokat elláttuk nagy teljesítményű tercp-járó töltőgépkocsikkal, 30 m³/óra teljesítményű motorszivattyúkkal, a raktárakat MPG-60, PSZG 65/130, PSZG-160 típusú szivattyúállomásokkal, acél- és hajlékony tábori raktári csővezetékekkel, gumitartályokkal, töltősorokkal és egyéb korszerű technikai eszközökkel.

Az üzemanyagfajtákkal szemben támasztott fokozott minőségi követelmények szükségessé tették a minőségvizsgálati módszerek fejlesztését is. A tábori üzemanyagraktárak mozgó laboratóriumokat kaptak, a csapatok pedig olyan vizsgáló eszközöket, amelyekkel az alapvető minőségvizsgálatokat tábori körülmények között is el tudják végezni. A központi laboratórium is új, nagy teljesítményű vizsgáló berendezésekkel és műszerekkel gazdagodott.

Erre az időszakra esik az olajválság és az ezzel kapcsolatos árrobbanás, amely az energiahordozókat, közülük is elsősorban az ásványolajtermékeket a gazdasági élet középpontjába állította. Kedvező tényezők hatására – mindenekelőtt a Szovjetunióhoz fűződő gazdasági kapcsolatainknak köszönhetően – hazánkban nem volt üzemanyaghiány és nem kényszerültünk olyan drasztikus intézkedésekre, mint egyes kapitalista országok.

A kapitalista környezetben kialakult válsághelyzet azonban tovagyűrűzött és kihatott a szocialista országok energiagazdálkodására, a kőolajfeldolgozás volumenére, struktúrájára, a kőolajtermékek forgalmazására és árára. Nyersolajszükségletünk egy részét tőkés importtal fedezzük és a nyersolaj világpiacon áremelkedése érzékenyen érint bennünket is, terheli országunk tőkés fizetési mérlegét.

Mind a népgazdaságban, mind a néphadseregben előtérbe került a takarékoság. Számos intézkedés született az üzemanyag-megtakarítás érdekében: a tervezhető normakülönbözeti szorzószámok csökkentése, küzdelem a túlfogyasztás

megszüntetéséért, a menetlevelek pontos és feszes számfejtéséért, a motorolaj műszaki tulajdonságainak javításával a cseréidő növelése 6000 km-ről 10 000 km-re, újlag végzett fogyasztásmérések a néphadseregben legnagyobb darab-számban levő gépjárműtípusokon és a mérések alapján a járművek jelentős részénél az üzemanyag-fogyasztási normák módosítása. Mindezek az intézkedések ösztönözték a csapatok üzemanyag szolgálatát a belső tartalékok feltárására, a a gazdálkodási és bizonylati fegyelem további erősítésére és jelentős megtakarítást eredményeztek.

Erőfeszítések történtek az üzemanyag-szállítási költségek csökkentése érdekében is. Ilyen költségmegtakarítást eredményezett az ócsai üzemanyagraktár bekötése a népgazdasági termékvezeték-hálózatba, ami lehetővé tette a benzin csővezetékcs szállítását a Dunai Kőolajipari Vállalattól. Ez egyúttal enyhítette a vasúti tartálykocsipark nagymértékű igénybevételéből eredő gondokat is. A takarékosági intézkedések a harcokészültség és hadrafoghatóság, a feladatok tervszerű biztosítása mellett kerültek megvalósításra és emellett javultak a személyi állomány élet- és munkakörülményei is.

A szövetségi kötelezettségek teljesítése érdekében, csaknem az Üzemanyag Ellátó Központtal egy időben új hadrendi elemként – a szolgálat főnökség alárendeltségében – keretállománnyal megalakult az MN első csővezetékes zászlóalja. Megalakulásától napjainkig, tervszerű tevékenységgel elérte alkalmazási készségét, amelyet már 1978-ban az „ÁFOR-78” gyakorlaton, nem különben a zsanai gázkitörés elfojtásában nyújtott aktív tevékenységével eredményesen bizonyított.

Az időszak során a tervezettnek megfelelően növekedtek az MN hadászati-hadműveleti üzemanyag-tartalékai. A rendszerváltozási követelményeknek megfelelően biztosította a szolgálat a különleges üzemanyagokat.

A csapatok mozgó anyagi készletei, a szervezeti és technikai korszerűsítéssel összhangban, mennyiségileg és rendszer vonatkozásában is tovább fejlődtek. Eredményesen használta ki a szolgálat az időszak úgynevezett „rendszergyakorlatait”, amelynek során tovább fejlődtek a háborús üzemanyag-ellátási elvek és módszerek.

Az üzemanyag technikai fejlődése felül múlta a korábbi időszakokat, a kísérletek és külföldi tapasztalatok eredményes hasznosításaként technikai eszközkomplettel léptek rendszerbe. Ezzel egy időben került sor az AC-5-375 üzemanyag-töltőgépkocsi rendszerbe állítására, melynek eredményeként a töltőgépkocsi kapacitás tervezett növelése megvalósulhatott.

Az ellátás egyszerűsítése és a gazdálkodás hatékonyabbá tétele érdekében csökkentette a szolgálat a benzinfajták számát. A sikeres csapatpróbák után, rendszeresítésre került az EM-12 olaj. Erőteljesen felgyorsult az építési beruházási lehetőségek következtében a raktarak fejlődése. (Hetényegyháza, Ócsa, Felcsút) Az üzemanyag-kúthálózat igényelt ütemű bővítése valósult meg úgyszólván az egész MN-t érintően.

A fejlődést legnehezebb bemutatni ebben az időszakban, ezért tehát érzékeltesen a mellékelt beszédes grafikonokra kell támaszkodnunk. Kiemelném a dinamikus fejlődés jelentős állomásai közül az 1978 szeptemberi „üzem- és munkaszervezési” bemutató módszertani foglalkozást, amelyet Hetényegyházán készített elő és szervezett meg a szolgálat főnökség és az Üzemanyag Ellátó Központ. Jelentősége hosszú távra, előre mutatóan számottevő intézeteink számára, ahol az ésszerű emberi tevékenység, a jobb, a hatékonyabb, a korszerűbb megvalósítás érdekében fogott össze a személyi állomány.

A fejlesztési időszakra meghatározott feladatok végrehajtásának finisében van szolgálatunk. A három évtized – a szolgálat szempontjából ma már történelem –. Feladataink eredményesen nem valósulhattak volna meg a szocialista közgondolkodású, pártunk politikájával azonosuló, jó felkészültségű hivatásos és sorállományunk nélkül. Miközben a harmincéves jubileumot ünnepeljük, már a következő évtized feladataira gondolunk, eredményeinkre alapozva rakjuk le a következő fejlesztési időszak alapjait. Jól tudjuk, gondjaink, problémáink nem lesznek kevesebbek ebben az időszakban sem. Mégis bizakodva, felelőségünk és feladataink ismeretében tradíciónkra támaszkodva készülünk fel erre az időszakra is, mindenkor szorosan felzárkózva szocializmust építő társadalmunk, dolgozó népünk, néphadseregünk egészéhez.

(Mellékletek a folyóirat végén találhatóak.)